

Dziekoński, Stanisław

"Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole włoskiej po Konkordacie z 1984 roku. Próba oceny", Kazimierz Misiaszek, Warszawa 1999 : [recenzja]

Studia Teologiczne 20, 516-519

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wszystkim organizacji samej przestrzeni sakralnej, jeszcze większego zaangażowania katolików świeckich w życie liturgiczne diecezji siedleckiej oraz konieczność większego zaangażowania samych duszpasterzy w odnowę liturgiczną w diecezji.

Godna podkreślenia w tej pracy jest bogata literatura źródłowa, ciekawe aneksy oraz krótkie streszczenie książki w języku niemieckim i włoskim. Godna zauważenia jest także przedmowa Ks. Biskupa siedleckiego Jana Wiktora Nowaka, w której napisał: „Bardzo mi zależy, co zresztą w oparciu o dokumenty i moje wysiłki ukazał Autor, aby liturgia była właściwie rozumiana i sprawowana oraz by pogłębioną świadomością liturgiczną zyskali nie tylko przygotowujący się do kapłaństwa i duszpasterze ale jak najszerze rzesze moich diecezjan”. W słowach wymienieni są ci, którym ta książka może być wielką pomocą w nieustannym odkrywaniu piękna i głębi liturgii.

Ks. Tadeusz Syczewski

Ks. Kazimierz Misiaszek, *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole włoskiej po Konkordacie z 1984 roku. Próba oceny*, Warszawa 1999, ss. 410.

Po zmianach w katechezie polskiej, jakie zostały spowodowane powrotem nauczania religii do szkoły, coraz częściej stawia się pytanie o tożsamość katechezy. Wśród pojawiających się głosów można dostrzec dwa, skrajne wobec siebie stanowiska. Jedni uważają, że obecne nauczanie religii w polskiej szkole całkowicie zadość czyni katechezie. Inni z kolei bardzo wyraźnie wskazują na niewystarczalność tego nauczania dla osiągnięcia między innymi celów katechezy. Jakkolwiek dostrzega się też próby pogodzenia przedstawionych opinii ciągle brakuje jednoznacznego rozstrzygnięcia oraz programów, które zapewniłyby integralność katechezy polskiej oraz jej właściwą skuteczność. Niewątpliwie w poszukiwaniu dobrych rozwiązań należałoby sięgnąć do doświadczeń krajów zachodnich, które w swoim czasie stanęły przed podobnymi problemami. W tym względzie może okazać dużą pomoc książka ks. dr hab. Kazimierza Misiaszka zatytułowana: *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole włoskiej po Konkordacie z 1984 roku*. Dzieło to wpisuje się w ogólnoeuropejską dyskusję nad tożsamością nauczania religijnego w szkole publicznej i jego relacji do katechezy parafialnej, którą w latach siedemdziesiątych podjęto w Niemczech, zaś w latach osiemdziesiątych we Włoszech. Wy-

pracowana przez Episkopat włoski i państwo włoskie koncepcja zamieszczona została w Konkordacie z 1984 r. Na tle innych europejskich rozwiązań charakteryzuje się ona oryginalnością, między innymi dlatego, że zawiera rozwiązania niespotykane dotychczas w Europie. Nie powiela ona ani lekcji religioznawstwa, nie jest historią religii, czy też nieokreśloną refleksją nad religią.

Pełniejszy obraz wspomnianej koncepcji tworzy się podczas lektury recenzowanej książki. Wiele wartościowych uwag znajduje się już we wstępie, który podkreśla celowość podjęcia tematu, formułuje zasadniczy problem, wskazuje na źródła, omawia zastosowanie metod oraz prezentuje układ całego dzieła, składającego się z trzech logicznie ze sobą powiązanych i dopełniających się rozdziałów. Pierwszy z nich stanowi kontekst historyczny, w którym kształtowały się określone stanowiska odnośnie do nauczania religii w szkole a równocześnie rysowały się konkretne linie rozwiązań. Autor doskonale nakreślił tło polityczno – społeczne, kulturowe i eklezjalne problemu przedstawiając bardzo bogatą dokumentację źródłową a równocześnie ograniczając się do podania najistotniejszych informacji. Z dużą precyzją i fachowością przedstawił krytyczne ujęcie konfrontacji Kościoła z laickimi tendencjami państwa włoskiego, odnoszącej się do nauczania religii w szkole publicznej. Na przeciwne nauczaniu religii w szkole argumenty liberalizmu, socjalizmu, różnych organizacji oraz próby zastąpienie tego nauczania moralnością cywilną Kościół odpowiada bądź ostrą krytyką fałszywych teorii wychowania młodego pokolenia lub też bardziej konstruktywną próbą nowego spojrzenia na rzeczywistość i stworzenia rozwiązań instytucjonalnych. W wyniku zachodzących procesów religia, uznawana w Paktach Lateranejskich za fundament i ukoronowanie nauczania, w Konkordacie z 1984 roku zostaje zredukowana do wymiaru kulturowego i podporządkowana edukacyjnym celom szkoły. Fakt ten rodzi konieczność podjęcia nowych działań, które umożliwiłyby młodemu człowiekowi prawdziwy rozwój życia z wiary, jej pełne doświadczenie. Stąd też obok propozycji wyraźniejszego skorelowania lekcji religii z celami szkoły pojawiają się głosy domagające się katechezy parafialnej, która byłaby dopełnieniem szkolnej edukacji religijnej. Przy tej okazji zostają przypomniane niektóre koncepcje katechetyczne rozróżniające między nauczaniem religii w szkole i katechezą parafialną.

Dążenie państwa włoskiego do laicyzacji nauczania religii w szkole, a równocześnie działania Kościoła na rzecz utrzymania katolickiego charakteru lekcji religii przywodzą na myśl „zderzenia” państwa i Kościoła w Polsce, szczególnie te, które następowały po 1990 roku. Z punktu widzenia toczącej się u nas dyskusji na temat: nauczanie religii czy katecheza, najcenniejsze okazują się fragmenty, w których Autor przedstawia najnowszą historię kształtowania się obecności lekcji religii w systemie szkolnym oraz proponowane instytucjonalne rozwiązanie tej kwestii.

W rozdziale drugim zwraca się uwagę na naturę lekcji religii oraz jej cele. Połączenie tych kwestii jest słusznym zabiegiem, gdyż wspomniana natura wpływa na określenie celów, które z kolei oddają wewnętrzny charakter nauczania, wyznaczają podstawowe jego linie i kierunki. Autor nie ogranicza się jedynie do opisu natury i celów, będącego wynikiem bardzo solidnej analizy programów nauczania czy podręczników wypracowanych we Włoszech. Dokonuje ponadto oceny krytycznej. Pisząc z jednej strony o ich walorach, z drugiej zaś o ich brakach, próbuje odpowiedzieć przede wszystkim na pytanie: na ile cele wychowawcze i poznawcze, które wyznaczają proces dydaktyczny w systemie edukacji szkolnej we Włoszech, tworzą całościową i spójną propozycję edukacyjną dla nauki religii w szkole? Na pochwałę zasługuje tutaj sięgnięcie do opracowań z zakresu dydaktyki i pedagogiki, które pozwoliło między innymi na przedstawienie ogólnych założeń szkolnego procesu edukacyjnego, stanowiących bazę do dalszej refleksji, skoncentrowanej na naturze szkolnego nauczania religii, ciągłości celów poznawczych nauczania religijnego oraz na problemie jedności i spójności celów wychowawczych lekcji religii.

Dokonana analiza natury i celów wychowania pozwala dostrzec szereg determinujących je uwarunkowań, które wynikają zarówno z szerszego ogólnoszkolnego kontekstu, jak i węższego, dotyczącego jakości programów i podręczników do nauczania religii. Nauczanie religii w publicznej szkole włoskiej, które jest przedmiotem fakultatywnym, w zasadzie jest zgodne z celami szkoły, a zarazem wierne doktrynie Kościoła. W nauczaniu tym próbuje się ukazywać wpływ religii katolickiej na kulturę, zapoznawać z dokumentami chrześcijańskimi i naturą języka religijnego. Takie oddziaływanie winno pomóc uczniowi w odkrywaniu i rozwijaniu własnej tożsamości, jak też umożliwiać mu rozwój moralny oraz społeczny.

Pogodzenie interesów edukacyjnych szkoły i Kościoła jest nieraz trudne, a szczególnie wówczas, kiedy szkoła deklaruje swój świecki, akonfesyjny charakter, co w następstwie godzi w tożsamość nauczyciela religii, w wychowanie religijne ucznia oraz nie stwarza sprzyjających warunków do pełnej realizacji celów nauczania religijnego. Wskazane problemy pojawiają się także we włoskiej koncepcji nauczania religii katolickiej w publicznej szkole, a ponadto wymagają dopracowania zasady programowe i podręczniki do nauczania religii. Uzupełnienie tych niedociągnięć jest warunkiem zaistnienia właściwego procesu religijnej i ogólnoludzkiej formacji nowych pokoleń (s. 270).

Rozdział trzeci, pt. „Treść i metoda szkolnej lekcji religii”, przedstawia zaproponowane w programach i podręcznikach szkolnych tematy lekcji religii i dokonuje ich krytycznej oceny pod kątem dwóch bardzo zasadniczych problemów: na ile respektują one przyjęte cele oraz czy dobór treści odpowiada możliwościom percepcyjnym ucznia? Przy szczegółowym rozwiązaniu tych kwestii Autor koncentruje się najpierw na kryteriach dobru i przekazu treści w nauczaniu religijnym, wskazując na konieczność

uwzględnienia wszechstronnego i pełnego rozwoju ucznia oraz doktrynalnych założeń treści nauczania religii: chrystocentryzmu, a także integralności i hierarchii prawd wiary. Podstawowymi tematami tego nauczania są: fakt istnienia religii w świecie i specyfika katolicyzmu; Bóg i Jezus Chrystus oraz rola Kościoła w historii i w czasach współczesnych. Natomiast u podstaw doboru metody winna znajdować się organiczność procesu dydaktyczno – wychowawczego, doświadczenie ucznia, rodzaj źródeł i dokumentów, przy czym preferowaną metodą w programach i podręcznikach do nauki religii we Włoszech jest „curriculum”, zaczerpnięte od niemieckich pedagogów religijnych.

Prowadzona w tym rozdziale refleksja pozwala zauważyć, że autorzy tworzący programy i podręczniki do nauczania religii dobierali treści przede wszystkim w oparciu o kryteria teologiczne, zaś antropologiczne i egzystencjalne zostawiali niejako na drugim planie. Okazuje się to dużym niedopatrzeniem, gdyż w dzisiejszym zdechrystianizowanym społeczeństwie włoskim kategorie teologiczne w postrzeganiu i ocenie rzeczywistości nie odgrywają znaczącej roli, tym samym przekaz nawet najważniejszych prawd wiary w dużej mierze może być udaremniony. Wiele uwag nasuwa się również w stosunku do proponowanych metod, które w znacznej części są podające, unika się zaś metod aktywnych. W odniesieniu zaś do metody „curriculum” pojawia się postulat, aby była ona konsekwentnie stosowana w szkolnym nauczaniu religii.

Recenzowane dzieło stanowi wzór poprawności metodologicznej. Rozwiązanie poszczególnych zagadnień odbywa się na trzech etapach: zarysowanie tła, z wykorzystaniem najbardziej reprezentatywnych publikacji, później wnikliwa analiza dokumentów szkolnych – państwowych i kościelnych, programów i podręczników do nauki religii, wreszcie krytyczna ocena. Czytelnik ma równocześnie wgląd w przeobfity materiał źródłowy oraz pozycje stanowiące literaturę przedmiotu i pomocniczą. Całość bibliografii została zamieszczona na trzydziestu stronach.

Podsumowując niniejszą ocenę należy jeszcze raz podkreślić wybitny charakter tego dzieła. Jest to pierwsze, tak obszerne i krytyczne opracowanie koncepcji nauczania religii katolickiej w publicznej szkole włoskiej po konkordacie z 1984 roku, przy czym prowadzona refleksja, a szczególnie ocena krytyczna, jest cenna nie tylko dla odpowiedzialnych za nauczanie religii w publicznej szkole włoskiej, lecz także, co zostało już wcześniej zasygnalizowane, może posłużyć do lepszego zrozumienia, planowania i tworzenia programów oraz podręczników do nauczania religii w szkole polskiej. Powinna zatem stanowić obowiązkową lekturę teoretyków i praktyków tworzących i prowadzących katechezę w naszym kraju oraz wszystkich odpowiedzialnych za kształtowanie systemu edukacyjnego w publicznej szkole polskiej.

Ks. Stanisław Dziekoński